

Preludiu la *Hora Domnițelor* de Radu Stanca *

Poet, dramaturg, om de teatru în înțelesul cel mai pretențios, acela de regizor-creator de puncte de vedere, eseist încercat, Radu Stanca – mort la 42 de ani, în plină vigoare spirituală – a reunit în personalitatea sa însușiri prețioase pe care cultura aleasă și inteligența artistică îndelung educată le-au pus și mai bine în valoare.

Omul era el însuși de o vivacitate intelectuală rară, un stimulent pentru ceilalți la creație continuă și la autodepășire. Dacă boala îndelungată și chinuitoare, care l-a răpus, a modificat întrucâtva formula sufletească a acestui temperament robust și a stânjenit simțitor forța sa de afirmare pleneră pe multiple planuri, ea n-a putut împiedica pe creatorul dintr-însul, care iubea ca nimeni viața, să se exprime.

Și Radu Stanca s-a exprimat... Un volum substanțial de versuri, mai bine de zece piese de teatru, dintre care cinci de primă mână, câteva reușite tălmăciri din dramaturgia universală, un număr apreciabil de articole, de eseuri și de sentenții despre poezie și despre teatru, despre clasici și despre moderni, dar mai ales cuprinzând esențialul unei concepții regizorale evolute, conștiente de scopurile ei – iată, în mare, direcțiile și proporțiile acestei activități desfășurate într-un interval de numai 15 ani.

A vorbi despre dramaturgia lui Radu Stanca înseamnă a vorbi în sensul cel mai larg tot despre poezia lui. Nu în înțelesul că acest teatru n-ar fi decât poezie. Radu Stanca „vedea“ esențialmente dramatic, viziunile lui căpătau firesc accentul faptului reprezentabil și, în plus, beneficiau de o știință a scenicului de adevărat virtuoz.

Dintr-un caiet-program al fostului teatru de dramă „Barbu Delavrancea“, cu prilejul premierei pe țară (martie 1968) a spectacolului cu piesa lui Radu Stanca, „Hora Domnițelor“, deocamdată și singura sa creație pusă în scenă în București.

Apropierea de poezie, sugerată, am vrea să însemne un suprem elogiu adus însușirilor literare ale textului pieselor sale și, chiar mai mult decât atât, acelor proporții de desăvârșită armonie ale edificiilor sale dramatice, în care sălășluiește duhul unor profunde viziuni poetice. Situată decis la antipodul pretextelor efemere pentru puneri în scenă chinuite, în care regizor, actori și chiar electrician sunt mai degrabă abili tămăduitori sau tăinuitori de beteșuguri decât promovatori de teatru, creația dramatică a lui Radu Stanca este menită unei cariere spornice, prin care arta spectacolului se înalță și se înnobilează.

Dar poezia – și anume chiar poezia lui Radu Stanca – se face și altfel simțită în țesătura acestor piese, care sunt expresia dramatică a unui fond poetic ce s-a comunicat mai întâi pe calea lirismului. Există între ideile poetice ale liricului și ideile întrupate scenic ale dramaturgului o deplină identitate, fapt care nu exclude surpriza. A urmări ce nou destin primesc aceste sugestii și pe ce căi obscure răspunde în conflictul dramatic o primă întruchipare lirică va fi, pentru cei care se vor apropia de această operă, o investigație de cel mai pasionant interes. Pentru moment, e de ajuns să subliniem legătura tainică ce se stabilește între un poem, unul dintre cele mai frumoase ale lui Radu Stanca, *Lamentația Ioanei d'Arc pe rug*, și tragedia baladescă *Hora Domnițelor*. În primul caz – drama eroinei care trăiește în ultimele clipe regretul de a nu-și fi potrivit viața după rânduielele obștești, de a nu se fi conformat poruncilor speței cu tirania lor obscură, dătătoare de nu puține satisfacții: „Aceasta-i vina mea: că n-am lăsat / Cu gând ascuns, feciori în preajma porții / Și-acum, când prima dată un bărbat / Mă strânge-n brațe, sunt sortită morții // Vai mie, păcătoasa ! știu acum / Care-ar fi fost să fie rostul mâinii / În care-am pus pumnalul plin de scrum / În loc să pun cântând, aluatul pâinii.“

În al doilea caz – frământarea Miliței, cea mai tânără dintre domnițele prinse în fabuloasa horă, care n-a apucat să schimbe de tot pe tinerețea veșnică, dar sterilă a surorilor ei, o tinerețe încă vie, reală, palpitând de doruri și de năzuințe nelămurite, tinerețe la care legile datoriei sorocite din veac o silesc totuși să renunțe.

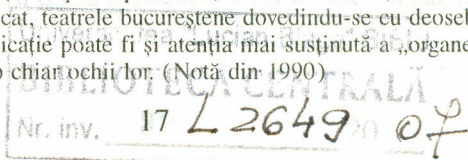
Scriind *Hora Domnițelor*, operă publicată parțial în 1945, în „Revista Cercului Literar“ din Sibiu, Radu Stanca mergea și în alte privințe pe căi încercate aproape concomitent și în baladele sale lirice: e vorba de preferința arătată îndeletnicirii de a degaja sensuri poetice din evocarea unui trecut românesc jumătate istoric, jumătate mitic, preferință care s-a concretizat într-o seamă de

balade ca: *Un cneaz valah la porțile Sibiului*, *Fata și zmeul*, *Balada lacrimii de aur* etc., precum și într-o altă încercare dramatică aparținând primei epoci de creație, **Ochiul**, preocupată de valorificarea datelor istorice în folosul semnificațiilor fantastic-poetice.

Departa de a se fi transformat într-o formulă, preferința aceasta pentru investigarea poeticului, pentru sondajul în fapte care-și dezvăluie pînă la urmă tainele (acțiune în care teatrul lui Lucian Blaga a servit ca puternic stimulent) a dus la crearea unei bogate game de modalități investigatoare, Radu Stanca nefiind niciodată același în două piese oricât de învecinate. Astfel, *Critis sau Gâlceava zeilor*, de-un leat aproape cu *Ochiul* și cu *Hora Domnițelor*, reușește să fie o admirabilă comedie, una dintre acele parodii dramatice la adresa mitologiei, făcută însă cu un bun gust desăvârșit, și demonstrând o inventivitate în manevrarea situațiilor de-a dreptul scânteietoare. Autorul se dovedește a fi aici posesorul unor resurse generoase de umor, lucru surprinzător desigur la acest poet cunoscut mai ales prin infuziile grave ale artei sale. O vână de comedie autentică străbate și țesătura piesei *Dona Juana*, „comedie tragică“, premiată în 1947 cu premiul „Lovinescu“ al Fundațiilor Regale. De astă dată impresionează mai ales nota de tragic profund uman, din perspectiva căruia este privită dragostea. Două expresii ale libertății cucerite, ale victoriei libertății interioare asupra opresiunii, fatalității, constrângerii, reprezintă *Oedip salvat*, dramă, și *Ostatecul*, tragedie. Ultima îndeosebi, străbătută de patos schillerian, este o biruință certă a dramaturgiei lui Radu Stanca și a celei românești contemporane în genere.

Hora Domnițelor, piesa cu care autorul debutează – târziu – în capitală (din toată creația sa dramatică, doar *Ostatecul* a mai fost pusă în scenă, la Sibiu, tot în această stagiune**), este ceea ce s-ar putea numi un balet dramatic, drama perechii tragice desfășurându-se pe fundalul canonic al horei fermecate. Fixată într-un vag cadru de epocă brâncovenească, în care se arată însă a fi autoperternice duhurile comorilor din credințele populare, *Hora Domnițelor*, în țesătura ei simplă, de efect, e o schiță de *Romeo și*

** Situația nu s-a schimbat fundamental nici după trecerea altor 22 de ani. De fapt, dramaturgia lui Radu Stanca n-a trecut decisiv pragul care desparte teatrul tipărit (zece piese publicate, în două volume, unul în 1968, altul în 1985) de cel jucat, teatrele bucureștene dovedindu-se cu deosebire refractare la idee. O explicație poate fi și atenția mai susținută a „organelor“ la ceea ce se petrecea sub ochii lor. (Notă din 1990)

Julieta (figurați aici prin Antonio și Milița), într-o ambianță saturată de legendă. Piesa, perfect disciplinată, ea însăși păstrând ceva din rigoarea de ceremonial a dansului arhaic, n-are nimic din folclorismul decorativ și mai ales din dulcegăria de feerie a îngheburilor dramatice mai vechi, ci e o autentică dramă în limitele îngăduite de atingerea realului cu fantasticul. Cei cinci aventurieri genezezi, atrași de zvonul exorbitantelor comori ascunse, rămase de la voievodul ucis, nimeresc pe tărâmurii în care legenda întinde la tot pasul amăgitoare curse, cea mai spectaculoasă, dar și cea mai primejdioasă fiind hora, hora celor șapte domnițe, fiicele voievodului, prin pânza căreia trebuie să treacă, prinzându-se în joc, oricine râvnește să atingă comorile. Un moment tulburată, și tulburată grav prin apariția neprevăzutului – aici, pasiunile, viața pe tărâmul realului, nevoia de jertfire pe care o implică dragostea – hora se reface în final, întărită parcă prin sacrificiul uman și prin renunțarea supraomenească a celor doi protagoniști, Antonio și Milița, beneficiarii unui dram de fericire muritoare.

Povestea acestui moment semnificativ de derută o deapănă *Hora Domnițelor*. Ea se cuvine ascultată.

1968